

Ба Шӯрои диссертациони 6D.KOA-001-и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба кори диссертациони Муродова Нигина Сулаймоновна дар мавзӯи «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод мешавад. Диссертатсияи Муродова Нигина Сулаймоновна дар мавзӯи «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои сиёсӣ бо шиносномаи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ, ки аз рӯи он ба Шӯрои диссертационӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестациони назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-уми ноябри соли 2021, таҳти №311/01 ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад. Ҳамзамон таҳқиқот ба талаботи Феҳристи ихтисосҳое, ки аз рӯи онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон унвонҳои илмӣ дода мешаванд ва бо қарори Раёсати Комиссияи олии аттестациони назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми ноябри соли 2017, таҳти №5\2 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Агарчи бештари кишварҳои замони таҳаввулоти модернизатсионӣ дар шароити кунунӣ дар ҷараёни постмодернистӣ қарор доранд ва бо тазодҳои навини инкишофи сиёсӣ дар набард ҳастанд, ғояҳои замони модерниқунонии ҳолати рушди ҷомеа моҳияти амалии худро дар баъзе кишварҳои замони тағйирпазирӣ аз нав пайдо мекунад. Махсусан ин ҳолат дар раванди дигаргунии системаи сиёсии кишварҳои пасошӯравӣ ба назар мерасад.

Кишварҳои мазкур дар раванди инкишофи таърихии худ аз ҷомеаи авторитарии шӯравӣ ба соҳибистиклоли демократӣ тавонистаанд, ки тарҳи нави инкишофи сиёсиро бунёд созанд. Тарҳи мазкур дар заминаи ташаккули муносибатҳои ҷамъиятӣ ва дар асоси қабули арзишҳои либераливу аврупоӣ тавлид ёфтааст. Дар доираи рисолаи илмӣ Н.С. Муродова дар мавзӯи «Масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои амалишавӣ ва натиҷаҳои он» тасмим гирифтааст, ки ҳолати назариявии модернизатсионии рушди сиёсиро дар таҷрибаи таърихи сиёсӣ ва даврони соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон тадқиқ намуда, ба воқеияти инкишофи сиёсии кишвар баҳои илмӣ бахшад.

Ҷомеаи муосир ва ташаккули он бо масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ, хусусиятҳо, шаклҳои рушд ва оқибатҳои он пайваст буда, дар низоми таҳқиқи илмӣ ва донишҳои сиёсӣ мақоми хосаро касб менамояд. Системаи сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйир ёфта, хусусияти демокративу ҳуқуқбунёдии худро ошкор месозад ва тадқиқи он чун мубрамияти мавзӯи тадқиқот баромад мекунад. Баррасӣ ва таҳлил намудаи замони тағйирпазирии модернизатсионии системаи сиёсии Тоҷикистон, муқоисаи он бо равандҳои ҳаммаъноии кишварҳои олам, ҳолатҳои бартарафсозии бухронҳову тазодҳои ҷамъиятӣ, амиқ сохтани муносибатҳои байни-ҳамдигарии институтҳои давлатӣ ва ниҳодҳои ҷомеаи маданӣ, муайян намудани шаклҳои рушди фарҳанг ва идеологияи сиёсӣ муҳимияти тадқиқи мавзӯро инъикос мекунад. Мубрамияти масъалаи мазкур ба андешаи муаллиф дар он маъно интишор мегардад, ки дар айни ҳол таҷрибаи модернизатсия чун арзиш эътироф гардида, дар тарҳи илмии ҷамъиятиву сиёсӣ таҳлил меёбад. Инчунин, дар раванди ҳалли масъалаҳои рӯзмарра омӯзиш, истифода ва таҳкими таҷрибаи амалии равандҳои модернизатсионии кишварҳои гуногун, ки ба қатори ҷомеаҳои муосир, бо истифодаи шаклҳои идоранамои ғарбӣ дар сиёсат ва иқтисодиёт шомил шудаанд, зарур аст. Таҷрибаи амалии Тоҷикистон, махсусан, дар солҳои истиқлолият, ки бо

давраи ҷангӣ ва баъдичангӣ ҳамқадам аст, чун намунаи таҳаввулоти системаи сиёсӣ бо натиҷаи ташаккули ҷумҳурии демократӣ асос меёбад.

Навгонии илмӣ тадқиқот бо ошкор гардидани асосҳои назариявӣю методологии омӯзиши масъалаҳои модернизатсияи сиёсӣ, тадқиқ гардидани равандҳои модернизатсионӣ, ташаккул ва инкишофи он дар системаҳои кишварҳои мухталиф ва Тоҷикистон вобаста мебошад. Рисола аввалин қори илмӣ мебошад, ки ба масъалаи инкишофи сиёсии кишвари соҳибистиклол ва муайян намудани ҳолати воқеии рушди Тоҷикистон бахшида шудааст. Муаллиф тавонистааст, ки аҳамияти илмиву назариявӣ ва амалии тадқиқи масъалаҳои равандҳои модернизатсиониро дар шароити Тоҷикистон муайян созад, баррасӣ ва омӯзиши гуногунҷабҳаи омилҳои иҷтимоиву сиёсӣ, ки ба рушди ҷомеа таъсир мерасонанд, чун қонуниятҳои илмӣ баҳо диҳад. Дар рисола таҳлили масъалаи муосиркунии системаи тоҷикистонӣ бо масъалаҳои тадқиқи марҳилаҳо ва махсусиятҳои модернизатсияи сиёсӣ дар таърихи сиёсии Тоҷикистони муосир, ба монанди эълон гардидани соҳибихтиёрии миллӣ, дарёфти роҳҳо ва воситаҳои таҳкими истиклолияти давлатӣ, муайян намудани мақом ва нақши кишвар дар ҷомеаи ҷаҳонӣ ва ғайра оғоз меёбад, ҳамчун навгонии илмӣ баромад мекунад. Тадқиқ ва таҳлили шаклҳои иштироки ниҳодҳои ҷомеаи маданӣ ва рушди давлати иҷтимоӣ дар раванди модернизатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷанбаҳои нави илмиро ба илми сиёсатшиносии кишвар метавонад ворид созад ва аз нигоҳи илмӣ мубрамияти тадқиқи ҳолатҳои модернизатсионии институтҳои дигари ҷомеаро ба миён орад.

Аҳамияти илмӣ рисола дар андешаҳои муаллиф, ки дар диссертатсия дар шакли хулосаҳо ва тавсияҳо дарҷ гардидаанд, инъикос мегардад. Муаллиф тавонистааст, ки дар асоси тадқиқи масъалаҳои модернизатсияи сиёсии Тоҷикистон ба ҳолати рушди системаи сиёсӣ, раванди таърихӣ ташаккули он, марҳилабандии тағйирпазирии ҷомеа аз лиҳози муосиршавӣ, дигаргунгаштани фарҳанги сиёсӣ, нақши байналмиллалии Тоҷикистон, механизмҳои таъмини амният ва рушди ояндаи он андешаронӣ намуда, тавсияҳои амалиро

пешниҳод мекунад. Чунин тарзи тадқиқи масъала моҳияти илмиву назариявӣ дорад.

Аҳамияти илмии рисола бо истифодаи усули муқоисавии тадқиқот, ки дар асоси он таҳлили муқоисавии системаи сиёсии шӯравӣ ва муосири Тоҷикистон анҷом ёфтааст, хело ҷолиб ва мақсаднок иҷро гардидааст. Муаллиф дар заминаи концепсияи модернизатсияи сиёсӣ ҳолати рушди Тоҷикистонро таҳлил намуда, андешаҳои худро оид ба тарҳи муосири давлатдорӣ ва ба меъёрҳои он мутобиқат намудани кишвари тозаистиклол ибраз менамояд.

Аҳамияти амалии рисола бо ба инобат гирифтани тавсияҳои рисолаи навис дар раванди таълими фанҳои ҷамъиятӣ, махсусан таърихи муосири Тоҷикистон, сиёсатшиносӣ, ҳуқуқшиносӣ ва сотсиология ва фанҳои таҳассусӣ ба монанди модернизатсияи сиёсӣ ва глобалистикаи сиёсӣ хело бомаврид мебошад. Дар раванди таҳия ва қабули концепсияҳои назариявӣ ва амалӣ бо мақсади муайян намудани ҳолати рушди Тоҷикистон, тайёр намудани дурнамои рушди низоми иҷтимоиву иқтисодӣ ва фарҳангиву идеологии кишвар андешаҳои муаллиф аҳамияти амалии худро пайдо мекунанд.

Рисолаи Н.С. Муродова ба масъалаҳои назария ва амалияи ташаккул ва инкишофи ҷомеаи муосир, роҳҳо ва воситаҳои ташаккули он бахшида шудааст. Муаллиф умқи масъалаҳои рушди модернизатсионии кишварҳои аврупоиро маълум сохта, омилҳои таъсиррасони рушди ҷомеаро аз нигоҳи методологӣ ошкор намудааст. Истифодаи концепсияҳои илмӣ ба мисли «ратсионализми оқилона», усули «сохториву функционалӣ», истифодаи усули «тақлидкорӣ», назарияи «ҷавоб ба даъват»-и беруна чун хосиятҳои умумӣ ва махсуси давраи гузариши сиёсӣ ба системаи навбунёд таҳлил гардидааст.

Модернизатсия ҳамчун намунаи илмӣ, дараҷаи тағйирпазирии (трансформатсияи) системаи иҷтимоиву сиёсӣ, махсусиятҳо ва дигаргун гаштани онро нисбат ба унсурҳои ҷамъиятиву иқтисодӣ, ахлоқиву фарҳангӣ бо назардошти мақоми системаи сиёсӣ таҳлил месозад, мавриди таҳқиқот ва

натичагирӣ қарор гирифтааст. Дар ин бобат муаллиф хусусиятҳои хоси модернизатсия чун мавҷуд будани фаъолияти амалии субъектҳои сиёсӣ, таъсиррасони нерӯҳои мухталифи сиёсӣ, арзёбинамоии ҳолати фаъолияти нерӯҳои сиёсӣ, мавҷуд будани умумиятҳои фаъоли иҷтимоӣ ва ғайраро дар раванди маълум намудани манфиатҳо, коркарди қабули қарори сиёсӣ, амалинамоии қарорҳои сиёсӣ зарур меонад, ки мазмуни сохтори модернизатсияи сиёсиро ташкил мекунад. Ба фикри муаллиф дар айни ҳол дар зерин мафҳуми «модернизатсияи сиёсӣ» қобилияти ба стандартҳои нави иҷтимоӣ ва сиёсӣ мутобиқ шудани системаи сиёсӣ ва ташаккули намудҳои муносири институтҳои сиёсӣ, ки инкишофи системаи сиёсӣ иҷтимоиро таъмин месозад, фаҳмида мешавад.

Рисолаи Н.С. Муродова масъалаи чараёни ташаккул ва таҳкими муносибатҳои ҷамъиятиро дар раванди модернизатсионӣ тадқиқ намуда ба мафҳумҳои модернизатсия, трансформатсия, модификатсия, постмодернизм таваҷҷуҳи хоса зоҳир менамояд. Инкишофи сиёсӣ аз назари илмӣ ва тадқиқи он бо равиҳои гуногуни илмӣ дар рисола дарҷ гардида омилҳои таъсиррасони он ба мисли иқтисодиёт, арзишҳо, рафтори шахрвандон, қудратмандии ҳокимият баррасӣ мегардад. Дар рисола таҳлили назариявии таълимотҳои марксизм ва модернизатсияи сиёсӣ ба назар мерасад. Дар ин маврид муаллиф қайд мекунад, ки «Дар назарияи модернизатсионӣ муносибатҳои анъанавӣ аз рӯи хосияти тақсимоии меҳнат ва мубодилаи мол баҳо дода намешавад, балки он вобаста ба омилҳои муайян тағйир меёбад ва марҳилаи хронологӣ надорад. Як давраи инкишофи таърихӣ дигарро дунболоғирӣ намекунад, балки дар меҳвари муносибатҳои пешин пайдо мешавад... Дар таълимоти модернизатсияи сиёсӣ пешгӯинамоии инкишофи сиёсӣ сарбаста аст, танҳо таҷрибаи кишварҳои мутамаддин собит сохтааст, ҷомеаи модерн бо ҷомеаи постмодерн ё постиндустриалӣ иваз мешавад».

(с.57)

Махсусияти раванди модернизатсионии ҳолати ҷомеаро муаллиф бо алоқамандии анъанаву одатҳои миллӣ ва эътиқодҳои динӣ тадқиқ намуда,

оид ба омезиши унсурҳои дохиливу берунӣ дар рафти модернизатсия андешаронӣ менамояд. Таҳқиқи гузариш ба низоми муосир аз ҷониби муаллиф бо алоқамандӣ бо омилҳои мухталиф ба монанди анъана, дин, инкишофи таърихӣ ибтидо гирифта, чараҳои баъдинаи модернизатсионӣ бо дараҷаи қудратмандии ҳокимияти легитимӣ, ки майл ба модернизатсия дорад, арзёбӣ мегардад. Ҳалли масъалаҳои этникиву миллӣ дар ҷомеа, мақоми ҳокимияти муттамаркази давлатӣ, сиёсати модернизатсионии кишвар дар раванди қабули ислохотҳо ва амалигардонии воқеии онҳо дар рисола мавриди тадқиқ қарор гирифтаанд.

Масъалаи тадқиқи заминаҳои ташаккул ва инкишофи модернизатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раванди таърихии кишвар дар замони шӯравӣ ва даврони соҳибистиклолӣ таҳлил гардидааст. Ба андешаи муаллиф махсусиятҳои давраи шӯравии муосиркунии Тоҷикистон иҷрои нақшаҳои ленинии индустраликунонӣ, коллективикунонӣ ва инқилоби фарҳангӣ оғоз ёфта, модернизатсияи сталинӣ вазифаи таърихии модернизатсияи ғарбиро дар шакли модернизатсияи маҷбурӣ, босуръат, ки то раванди саноаткунии сталинӣ, солҳои 30-уми асри XX тӯл кашида буд, иҷро намуд.

Масъалаи аз байн рафтани низоми авторитарии шӯравӣ, дигаргун гаштани арзишҳои сиёсиву идеологӣ, ба вуҷуд омадани бухронҳои инкишофи сиёсӣ, инқирози иқтисодиву молиявӣ мавриди тадқиқ ва андешаронӣ қарор гирифтанд.

Дар рисола чараҳои тағйирпазирии сиёсӣ дар ҷомеаи трансформатсионии Тоҷикистон тадқиқ гардидааст, ки бо таҳлили раванди ташаккули ҷомеаи навин, ҷомеаи демократӣ, тазодҳо ва монеаҳо дар бунёди он, ҳолатҳои бухронии инкишофи сиёсии Тоҷикистон, тағйирпазирии низоми конституционӣ, ташаккули институти парламент ва президент, таъсиси системаи бисёрҳизбӣ ва интихоботӣ вобаста аст. Ба фикри муаллиф модернизатсияи системаи сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо иқтидори ғайбӣ ва роҳнамоии субъектҳои сиёсӣ, ки ба таъсиси ҳокимияти давлатӣ таъсири худро расониданд, қорӣ гардид ва шакли инкишофи сиёсӣ бештар ба

модификатсияи сиёсӣ, яъне тағйироти ниҳодҳои сиёсӣ, пойдевори системаи сиёсӣ ба амал омад. (с.157)

Моҳияти тағйирпазирии сиёсӣ ва таъсири онҳо ба коркарди асосҳои модернизатсияи ҷомеаи тоҷикистонӣ дар асоси исбот намудан ва ошкор сохтани мақоми унсурҳои давлатдории муосир ба монанди таъсири ҳукумати электронӣ, рушди иқтисодиёт, муносибатҳои байналхалқӣ, таъмин ва таҳкими амният ва суботи кишвари тозаистиклол баррасӣ гардида мавриди натиҷагирӣ қарор гирифтаанд. Ба ақидаи рисола навис ҷанги шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон зарурати қабули чораҳои сарҷамъ намудани миллат ва ҳимояи якпорчагии ҳудуди кишварро ба миён овард. Манфиатҳои миллии Тоҷикистон дар асоси ғояи дар ташаккули халқи тоҷик нақши пешбурди доштани давлати Сомониён ва баъди ҳазорсола аз нав тавлиди ёфтани давлатдории тоҷиконро собит сохт.

Масъалаи пос доштани ёдгории таърихӣ, фарҳанги анъанавӣ, арзишҳои ахлоқӣ дар муайян намудани манфиатҳои миллии ва ташаккули сиёсати дохилӣ ва берунӣ Тоҷикистон мақоми ҳалқунандаро бозиданд, метавонад чун роҳи дарёфти таъмину таҳкими рушди бомуваффақ дар Тоҷикистон гардад. Мақоми давлатӣ ва Ҳукумати Тоҷикистон дар муттаҳид намудани ҷомеа ва таҳкими сиёсати босубот дар рисола арзёбӣ гардидааст ва аз назари илмӣ таҳлил ёфтааст.

Дар рисола нақши ҷомеаи маданӣ чун нишонаи ҷомеаи муосир ошкор гардидааст. Ҷомеа дар баробари давлат ва ҳокимияти он имкони қабули қарори сиёсӣ, ҳалли масъалаҳои ҷамъиятиро пайдо мекунад, метавонад ба нури бузурги даҳлатсозандаи ҳаёти сиёсӣ гардад ва сохторҳои маъмурии ҳокимияти давлатиро аз истифодаи худсаронаи ваколатҳои зиддиҳуқуқиву зиддиинсонӣ нигоҳ дорад.

Ташаккули ҷомеаи маданӣ дар системаи сиёсии Тоҷикистон дар рисола тадқиқ гардида, пайдоиши аввалин ҳизбу ҳаракатҳои коргарӣ, маҷаллаҳои маҳаллӣ ва миллии, чараёнҳои сиёсии зиддидавлатӣ чун унсурҳои сиёсии ҷомеаи мазкур баррасӣ гардиданд. Ба андешаи муаллиф ҷомеаи маданӣ дар

замони шӯравӣ бо ҳамбастагиву ҳамгирии давлату ҷомеа ташаккул ёфтааст... Давлат ҳамаи бори гарони ҷомеадориро ба дӯши худ гирифта, ба ҷомеа имкони бунёди секторҳои ғайридавлатиро муҳайё насохт. Дар ин маврид ба вучуд омадани муколамаи босамар ва домнадори байни давлату ҷомеа ба вучуд наомада, балки ҳаракатҳои ғайрилегалии пинҳонӣ созмон ёфтанд, ки нуқсонҳои давлатдории шӯравиро муҳокима месохтанду танқид менамуданд. (с.206)

Мақоми меҳвариро дар таҳқиқи рисола давлати иҷтимоӣ ва ташаккули он дар низоми муосири Тоҷикистон бозидоаст. Давлати иҷтимоӣ чун таъминсозандаи сиёсати иҷтимоӣ ва муҳайёсозандаи адолати иҷтимоӣ тадқиқгардида, масъалаҳои баҳамтаъсиррасонии он бо ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ баррасӣ шудааст.

Раванди демократикунонии Тоҷикистон бо робита ва ҳамгироӣ бо институтҳои ҷомеаи маданӣ ба мисли институтҳои сиёсӣ, ВАО, мақомотҳои маҳаллӣ дар қори илмии Н.С. Муродова мавриди таҳқиқ ва натиҷагирӣ қарор гирифтааст, ки арзиши илмии рисолаҳо дучанд намуда, аз маҳорати эҷодӣ ва таҳқиқи рисолаи навис дарак медиҳанд.

Хулоса ва тавсияҳои диссертатсия асоснок ва эътимоднок буда, аҳамияти барҷастии илмӣ доранд ва дар таҷрибаи амалии инкишофи сиёсии Тоҷикистони муосир дар қабули барномаҳои стратегӣ ва соҳавӣ метавонанд истифода шаванд. Андешаҳои муаллиф дар шаш монография ва 44 мақолаҳои илмӣ, ҳамчунин 9 маводи конференсияи илмӣ – амалӣ инъикос ёфтаанд. Мақолаҳои муаллиф дар маҷаллаҳои тақрибшаванда чоп шуданд, ки ҳамаи масъалаҳои тадқиқгардидаи рисолаҳо дар бар мегиранд.

Тартиби омодагории диссертатсия ба талаботи баррасиятдорории диссертатсия ба рӯи дархости КОА-и Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ мебошад.

Рисолаи диссертатсионӣ аз мавқеи илмҳои сиёсӣ чун маҳсули қори илмие мебошад, ки чараҳои инкишофи равандҳои сиёсӣ ва махсусияти онҳоро дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор додааст.

Методологияи тадқиқу таҳлили онҳо, моҳияти иҷтимоии онҳо, махсусияти зоҳиршавӣ ва омилҳои асосии таъсиррасонии онҳо дар мисоли Тоҷикистон таҳлил ёфта, либоси илмиву назариявиро дар бар карданд. Муаллифи рисола моҳияти сиёсӣ илмии мавзӯи интихобгардидаро бо зарурати дарки назариявӣ – методологӣ ва сиёсӣ – амалӣ нишон додааст. Дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон истифодаи натиҷаҳои тадқиқот аҳамияти барҷаста пайдо менамоянд.

Бо баробари мавҷуд будани комёбиҳои илмӣ дар таҳқиқи масъалаи диссертатсионӣ камбудиро низ ба назар мерасанд, ки аз нуктаҳои зерин иборат мебошанд:

1. Инъикоси воқеаҳо ва омилҳои «чанги шаҳрвандӣ», феномени минтақагарой ҳамчун барангезандаи муноқишаи байниТоҷикии солҳои 90-ӯми қарни XX қаноатбахш ба назар намерасанд (сирф аз дидгоҳи муаллиф Р.С. Бобохонов, с.129-130). Дар ин бора ҳуҷҷатҳо, ёддоштҳо ва таҳқиқоту рисолаҳои зиёде мавҷуданд, ки аз ҷониби аксари муҳаққикон воқеъбинона арзёбӣ шудаанд.
2. Дар мавриди омӯзиш ва тақлид ба таҷрибаи модернизатсияи пешрафтаи Кореяи Ҷанубӣ, Сингапур ва Тайван, - то чӣ андоза дар шароити муосир барои Тоҷикистон ва кишварҳои Осиёи Марказӣ мувофиқанд? (*«Муқоисаи хусусиятҳои тарҳҳои мазкур бо системаи сиёсии Тоҷикистони муосир нишон медиҳад, ки инкишофи сиёсии кишварамон дар айни ҳол ба тарҳи номаҳдуд айниҳае дорад ва тарҳи фишурдаи модернизатсия барои инкишофи оянда истифода хоҳад гашт»* (с.152); *«Тоҷикистони муосир роҳи инкишофи сиёсиро аз таҷрибаи сиёсии кишварҳои мутамаддин метавонад интихоб ва истифода намояд»*. (с.153, 277). Омили мавқеи ҷуғрофии кишварҳо, анъанаҳо ва арзишҳои таърихӣ фарҳангӣ набояд сарфи назар гарданд. Дар мавриди ҷазирақаламрави Тайван бошад, Тоҷикистон набояд муҳолифи сиёсати ҚМЧ нисбати ин минтақаи таърихаш мавқеъ дошта бошад.

3. Дар матни рисола гуфторхое ба назар мерасанд, ки ба шарҳу эзоҳ ниёз доранд, ки чандеро ин ҷо меорем:

«Чунбишҳои иҷтимоӣ дар доираи фаъолияти ҷомеаи маданӣ ва фазои сиёсӣ дархостҳои иҷтимоиву иқтисодии ҷомеаро ба миён меоранд....

Чунбишҳои иҷтимоӣ чун шакли иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ баромад мекунанд, ки бештар гӯё дар вақти маълумсозии талаботи иҷтимоӣ хосияти сиёсиро пайдо намуда, метавонанд ба сохтори давлатӣ хатарро эҷод кунанд» (с.203 -204).- Дар ин ҷузъи матн номи «ягон» чунбиш ва ё субъекти ҷомеаи маданӣ оварда нашудааст, ки ба хонанда маълум гардад!!! Ҳамин нуқта ба «*Экспертҳо - ниҳоди махсуси ҷомеаи маданӣ*» ва «*Экспертизаи ҷамъиятӣ*» (с.204 - 205) низ дахл дорад.

-«Қисмати шимолии ҳамаи кишварҳои Осиёи Миёна(?) нисбати ҷануби пешрафта ҳисоб мешуданд, чунки аз замони истилои русҳо ва баъдан дар замони Шӯравӣ ба қисмати шимолии кишварҳо аҳамият дода мешуду халос. Имрӯз ин гуна сиёсатбарии яктарафа вучуд надорад, ки бо мурури замон ба баробарии инкишофи муътадили минтақаҳо, ташаккули сохтори институтҳои демократӣ, гуногунақидагӣ ва кафолати комили ҳифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон тадриҷан муҳайё мешаванд» (с.153-154) – то чӣ андоза воқеист?

- «Замони идоракунии коммунистон ба модернизатсия шабоҳат дорад, лекин аз нуқтаи назари илми ғарбӣ нишондодҳои модернизатсионӣ дар замони шӯравӣ мавҷуд набуданд. Масалан, гайриимкон будани ташаккули фаъолияти озоди иқтисодӣ ва таъмини интиҳоботи шаффоф ва алтернативӣ, маҳдудияти озодиҳои сиёсӣ, мавҷудияти сензураи давлатӣ, этатизм ва авторитаризми ҳокимияти сиёсӣ ва гайра ҷомеаро ба мақсаду мароми ҳизби ҳукмрон побанд сохта «афсона»-и коммунизмо барои осудагии минбаъдаи он ҳикоя менамуд» (с.269). Воқеан модернизатсияи идеалӣ вучуд надорад, аммо «модернизатсияи советӣ» (социсалисти)-ро набояд сарфи назар кард. Нигаред ба тадқиқоти бунёдии демограф ва

соцсиологи русӣ Анатолий Григорьевич Вишнеvский (Серп и рубль: Консервативная модернизация в СССР. М.: ГУ-ВШЭ, 2-е изд., 2010).

- «Баъдан, масъалаи рушди минбаъдаи Тоҷикистон аз соли 2007 ибтидо мегирад, зеро ҳамаи камбудихои замони пешин бартарарф шуданд(?) ва заминаҳои рушди ояндаи босубот фаро расид. Аз соли 2007 то инҷониб Тоҷикистон дар ҳолати суботи сиёсӣ чун кишвари демократӣ, ҳуқуқбунёд ва иҷтимоӣ рушд меёбад ва монеаҳои ҷиддӣ дар роҳи инкишофи минбаъдаи он вуҷуд надоранд(?)» (с.270).

4. **Ҳамчунин:** «Агар солҳои 90-ум гояи милли хусусияти муттаҳидсозандаи миллатро пайдо намуда масъалаҳои ҳифзи ёдгориҳои таърихӣ, фарҳанги аҷдодӣ ва арзишҳои ахлоқиро дар муайян намудани манфиатҳои милли ва ташаккули сиёсати дохиливу берунии Тоҷикистон дар бар гирифта бошад, пас дар айни ҳол дар замони ташаккули давлатдории тоҷикистонӣ гояи милли бояд чун гояи ташаккул ва сарчамъкунанда бо назардошти таҷрибаи таърихии халқи тоҷик ва комёбиҳои он дар замони истиқлолият ниёда гардад. Лекин барои амалинамоии ин ҳадаф ҷонибдорӣ ҷиддии дастгоҳи давлатӣ дар коркарди идеологияи милли, рушд ва муттаҳидкунии шаҳрвандон зарур аст, ки ба воситаи илм, маориф, синамо, санъат, ВАО ва ғайра амалӣ хоҳад гашт. Маҳз ташаккули сатҳи инкишофи самтҳои мазкури фарҳанг ба устувории ҳуввияти милли, худшиносӣ ва зуҳури афкори нав мусоидат мекунад. Дар оянда, вақте ки Тоҷикистон ҳамчун кишвари энергетикӣ шинохта мешавад, ва дар ин бобат вазъи иқтисодиву иҷтимоӣ хело беҳтар мегардад, гояи милли дар асоси рақобати оқилона бо кишварҳои ҳамсоя ва олам, суботу осудагии кишвар баҳри наслҳои оянда зоҳир хоҳад гашт» (с.174). – Оё ин ақидаи пешниҳодгардида метавонад ифодагари гояи милли бошад?

5. Бо вуҷуди он, ки дар баҳши тавсияҳои амалигардонии ҳулосаҳои тадқиқот масъулият, салоҳият, вазифаҳо ва сифатҳои зарурии элитаи сиёсӣ таъкид мегардад (с. 276), аммо дар баҳши баррасӣ ва шарҳи элитаи сиёсӣ дар таҳаввулотҳои сиёсии замони муосир тавачҷӯҳ камтар ба назар мерасад.

Оё «тарбия ва ташаққули элитаи навсифат, маҳз дар сохторҳои давлативу таълимӣ, махсусан дар Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон, Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва робитаи кадрӣ он бо муассисаҳои давлатӣ... » (с.276) басанда аст?

Рисола дар асоси маводҳои таҳқиқотҳои илмӣ ба таври муфассал таҳлил гардида, автореферат ва корҳои илмие, ки дар мавзӯи таҳқиқоти илмӣ нашр гардидаанд мазмуни асосии рисолаи диссертациониро инъикос менамоянд.

Ҳамин тавр, рисолаи диссертационии Н.С.Муродова масъалаи рӯзмарраи ҷомеа ба ҳисоб рафта, навгонҳои зиёдеро дар илмҳои сиёсӣ ворид намуда, ба талаботҳои оид ба корҳои диссертационӣ дар мавриди дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илм мувофиқ буда, муаллифи он сазовори ноил гардидан ба дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ мебошад.

Тақризи мазкур ба талаботи банди 71-72-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Муқарризи расмӣ, доктори илмҳои таърих, директори Маркази илмӣ – тадқиқотии «Шарқ» / Oriens

М.А. Олимов

734013, ҶТ, ш. Душанбе, х. Лоҳутӣ 21, кв.1
тел. +(992-37) 227-16-98; 93-472-72-47
muzaffarolimov@mail.ru; sharq@tajik.net

Имзои М.А. Олимовро тасдиқ мекунам.
Мазмури идораи МИТ «Шарқ» / Oriens

А.Н. Соҳибова

